НОВАЯ ЭРА НАУКИ И ЗНАНИЙ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
global-science-review.com
editor@global-science-review.com

INGLIZ TILINI O‘QITISHDA LINGVOKULTUROLOGIK YONDASHUV ASOSIDA TALABALARNING MADANIYATLARARO KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Mo’minova Durdona **Annotatsiya**

Mazkur maqolada ingliz tilini o‘qitish jarayonida lingvokulturologik yondashuvdan foydalanish orqali talabalarning madaniyatlararo kompetensiyasini rivojlantirish masalasi tadqiq etiladi. Zamonaviy chet tili ta’limida tilni faqat grammatik va leksik birliklar tizimi sifatida emas, balki muayyan xalqning madaniyati, qadriyatlari, urf-odatlari va dunyoqarashini aks ettiruvchi vosita sifatida o‘rganish zaruriyati asoslanadi. Maqolada lingvokulturologik yondashuvning nazariy asoslari, til va madaniyatning o‘zaro bog‘liqligi, madaniyatga xos leksik birliklardan foydalanish hamda madaniyatlararo vaziyatlarni modellashtirishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ingliz tili darslarida maqollar, idiomalar, realia, milliy-madaniy leksika, autentik matnlar va kommunikativ vaziyatlardan foydalanish metodikasi yoritiladi. Tadqiqot natijalari lingvokulturologik mazmunga ega materiallardan tizimli foydalanish talabalarning madaniy farqlarni anglash, boshqa madaniyat vakillarining qarashlariga hurmat bilan munosabatda bo‘lish va turli kommunikativ vaziyatlarda mos ravishda muloqot qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: lingvokulturologiya, ingliz tili, madaniyat, madaniyatlararo kompetensiya, lingvomadaniy birliklar, kommunikativ kompetensiya, chet tilini o‘qitish, milliy-madaniy leksika.

Kirish

Bugungi globallashuv va xalqaro aloqalarning kengayishi sharoitida chet tilini o‘rganish jarayoniga qo‘yilayotgan talablar tobora ortib bormoqda. Zamonaviy til o‘rganuvchi grammatik jihatdan to‘g‘ri gap tuzish yoki yetarli lug‘at boyligiga ega bo‘lish bilangina samarali kommunikatorga aylana olmaydi. Turli madaniyat

vakillari bilan muloqot qilishda u suhbatdoshining madaniy qadriyatlari, urf-odatlari, nutq etiketi va ijtimoiy-kommunikativ me’yorlarini ham hisobga olishi zarur.

Til va madaniyat bir-biri bilan uzviy bog‘liq hodisalardir. Har qanday til o‘zida ushbu tilda so‘zlashuvchi xalqning tarixiy tajribasi, dunyoqarashi, qadriyatlari va turmush tarzini aks ettiradi. Shu sababli ingliz tilini o‘qitishda lingvokulturologik yondashuvdan foydalanish talabalarning til kompetensiyasini madaniy bilimlar bilan boyitish imkonini beradi.

Madaniyatlararo kompetensiya esa shaxsning boshqa madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qila olish, madaniy farqlarni tushunish va ularga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo‘lish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu kompetensiyani rivojlantirish ayniqsa ingliz tilini o‘qitish jarayonida muhimdir, chunki ingliz tili xalqaro muloqot vositasi sifatida turli millat va madaniyat vakillari o‘rtasidagi kommunikatsiyada keng qo‘llanadi.

Lingvokulturologik yondashuvning nazariy asoslari

Lingvokulturologik yondashuv til birliklarida mujassamlashgan madaniy ma’nolarni aniqlash va ularni til ta’limi jarayonida o‘rgatishga asoslanadi. Bunday yondashuvda til va madaniyat alohida hodisalar sifatida emas, balki bir-birini to‘ldiruvchi va rivojlantiruvchi tizim sifatida qaraladi.

Masalan, ingliz tilidagi ayrim iboralar yoki maqollarni faqat lug‘aviy ma’nosi orqali tushuntirish ularning mazmunini to‘liq anglash uchun yetarli bo‘lmasligi mumkin. Ularning kelib chiqishi, qo‘llanish sohasi va madaniy konteksti ham o‘rganilganda talaba mazkur birlikning kommunikativ mazmunini chuqurroq tushunadi.

Lingvokulturologik yondashuv doirasida quyidagi birliklardan foydalanish mumkin:

milliy-madaniy leksika;

realia va madaniy tushunchalar;

maqol va matallar;

idiomatik iboralar;

murojaat shakllari;

nutq etiketi birliklari;

an’analar va marosimlarga oid leksika;

autentik matn va media materiallar.

Mazkur birliklar orqali talabalarga ingliz tilida so‘zlashuvchi jamiyatlarning turmush tarzi va kommunikativ madaniyati haqida bilim berish mumkin.

Ingliz tili darslarida lingvokulturologik yondashuvni qo‘llash metodikasi: Lingvokulturologik yondashuvni samarali amalga oshirish uchun o‘quv materiallarini tanlash va ulardan foydalanishning izchil metodik tizimini shakllantirish zarur. Ushbu jarayonni uch bosqichda tashkil etish maqsadga muvofiq.

Birinchi bosqich — lingvomadaniy ma’lumotni taqdim etish

Mazkur bosqichda talabalar yangi til birligi yoki mavzu bilan birga uning madaniy mazmuni bilan tanishtiriladi. O‘qituvchi ingliz tilidagi maqol, idiomatik ibora, realia yoki nutq etiketi birliklarini taqdim etadi.

Masalan, ingliz tilidagi murojaat shakllarini o‘rganishda faqat grammatik tuzilishga emas, balki ularning qaysi ijtimoiy vaziyatlarda qo‘llanishiga ham e’tibor qaratiladi.

Ikkinchi bosqich — taqqoslash va tahlil

Bu bosqichda talabalar ingliz tilidagi madaniy hodisani o‘z milliy madaniyatidagi o‘xshash hodisa bilan taqqoslaydilar. Taqqoslash orqali o‘xshashlik va farqlar aniqlanadi.

Masalan, talabalar O‘zbekiston va ingliz tilida so‘zlashuvchi mamlakatlardagi mehmon kutish, salomlashish, bayramlarni nishonlash yoki murojaat qilish madaniyatini taqqoslashlari mumkin.

Bunday topshiriqlar talabalarning nafaqat madaniy bilimlarini, balki tahliliy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi.

Uchinchi bosqich — kommunikativ amaliyot

Uchinchi bosqichda o‘rganilgan lingvomadaniy birliklar real yoki modellashtirilgan kommunikativ vaziyatlarda qo‘llanadi. Rolli o‘yinlar, dialoglar, munozaralar, vaziyatli topshiriqlar va loyiha ishlari bundan samarali foydalanish imkonini beradi.

Masalan, talabalarga ingliz tilida so‘zlashuvchi mamlakatdan kelgan mehmon bilan suhbat vaziyati berilishi mumkin. Talabalar suhbat davomida murojaat qilish, minnatdorchilik bildirish, taklif berish va fikr bildirishning mos shakllaridan foydalanadilar.

Madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish imkoniyatlari

Lingvokulturologik yondashuvning muhim jihati shundaki, u talabalarda boshqa madaniyatga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishga yordam beradi. Talaba boshqa madaniyat vakillarining xatti-harakatlarini faqat o‘z madaniy me’yorlari asosida baholashdan ko‘ra, ularning madaniy kontekstini hisobga olishni o‘rganadi.

Bu jarayonda o‘qituvchi madaniy stereotiplarning shakllanishiga yo‘l qo‘ymasligi kerak. Turli madaniyatlar haqida ma’lumot berishda ularning ichki xilma-xilligini ham hisobga olish va umumlashtirilgan xulosalardan ehtiyotkorlik bilan foydalanish muhim.

Madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirishda autentik materiallar ham katta ahamiyatga ega. Video, intervyu, maqola, podkast va boshqa real kommunikativ manbalar orqali talabalar tilning tabiiy qo‘llanishini kuzatish bilan birga, kommunikativ xatti-harakatlarning madaniy jihatlarini ham tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Muhokama

Lingvokulturologik yondashuvni ingliz tili ta’limiga joriy etish o‘qituvchidan o‘quv materiallarini tanlashda yuqori metodik kompetensiyani talab qiladi. Har qanday madaniy material dars uchun bir xil darajada foydali bo‘lavermaydi. Materialning talabaning til darajasi, yoshi, ta’lim yo‘nalishi va dars maqsadiga mosligi hisobga olinishi lozim.

Shuningdek, lingvomadaniy materiallarni alohida mavzu sifatida emas, balki til ko‘nikmalarini rivojlantirish jarayoniga integratsiya qilish samaraliroq natija beradi. Masalan, maqol yoki idiomalarni o‘rganish jarayonida reading va vocabulary, madaniy vaziyatlarni muhokama qilishda speaking va listening, madaniy mavzudagi fikrlarni yozma ifodalashda esa writing ko‘nikmalarini rivojlantirish mumkin.

Shunday qilib, lingvokulturologik yondashuv til va madaniyatni integratsiyalashgan holda o‘rgatish imkonini beradi.

Xulosa

Tadqiqot tahlili shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilini o‘qitishda lingvokulturologik yondashuvdan foydalanish talabalarning madaniyatlararo kompetensiyasini rivojlantirish uchun muhim pedagogik imkoniyatlarga ega. Til birliklarining madaniy mazmunini o‘rgatish orqali talabalar ingliz tilini faqat kommunikativ vosita sifatida emas, balki muayyan madaniy qadriyatlar va ijtimoiy tajribani ifodalovchi tizim sifatida anglay boshlaydilar.

Lingvomadaniy materiallarni taqdim etish, ularni milliy madaniyat bilan taqqoslash va real kommunikativ vaziyatlarda qo‘llashdan iborat metodik ketma-ketlik talabalarning madaniy bilimlari va kommunikativ ko‘nikmalarini kompleks ravishda rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu nuqtayi nazardan, ingliz tili ta’limida lingvokulturologik yondashuvni tizimli ravishda qo‘llash, uning metodik modelini ishlab chiqish hamda samaradorligini tajriba-sinov asosida aniqlash kelgusidagi tadqiqotlar uchun istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi.

Adabiyotlar

Byram, M. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Multilingual Matters, 1997.

Kramsch, C. *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford University Press, 1993.

Kramsch, C. *Language and Culture*. Oxford University Press, 1998.

Hall, E. T. *Beyond Culture*. Anchor Books, 1976.

Richards, J. C., Rodgers, T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.

Tomlinson, B. *Developing Materials for Language Teaching*. Bloomsbury Academic.

Harmer, J. *The Practice of English Language Teaching*. Pearson.